

حیوانات در خدمت توسعه‌ی کتاب‌خوانی

بازی‌ها، فعالیت‌ها و پژوهش‌های خلاقیت‌محور بر مبنای تمثیل‌ها و افسانه‌های «لافونتن» برای توسعه‌ی سواد خواندن در میان دانش‌آموزان دبستانی

مرتضی مجدفر

جولان می‌دادند. روباه آن قدر بی‌حال و بی‌زور بود که حتی نمی‌توانست دم یا دستش را برای پراندن مگس‌ها از روی زخمش، تکان دهد. او که هیچ راه‌گریزی از این مهلکه نداشت، رو به درگاه خدا کرد و گفت: «پروردگارا! من که حیله‌گرترین حیوان جنگلم، من که طمع‌کارترین موجود روی زمینم، چرا باید اسیر چند مگس کوچک و بی‌مقدار شوم؟ چرا از این دم درازم هیچ کاری ساخته نیست؟ چرا نمی‌توانم این مگس‌ها را از روی زخمم بپرانم؟»

خارپشتی که همان نزدیکی‌ها و از همان لحظه‌ای که روباه گلوله خورده بود، او را زیر نظر داشت، نزدیک شد و گفت: «روباه عزیز! تو حال وضع خوبی نداری. حتی نمی‌توانی از جای تکان بخوری. مگس‌ها هم دست‌برداری نیستند. ولی من می‌توانم تو را از دست این حشرات خون‌خوار نجات بدهم.»

روباه اصلاً به این پیشنهاد خارپشت جواب مثبت نداد و سکوت کرد. خارپشت که از تصمیم روباه تعجب کرده بود، گفت: «چرا نمی‌خواهی من کمکت کنم؟»

روباه جواب داد: «بگذار خونم را بمکند. علاوه بر این، این‌ها که سیر بشوند و بروند، حتماً مگس‌های دیگری خواهند آمد. فکر می‌کنی مگس‌های جدید، گرسنه‌تر و تشنه‌تر از قبلی‌ها نیستند؟ از تو می‌خواهم

اشاره
در این بخش از سلسله مطالب لافونتن در کلاس درس، دو تمثیل دیگر را با بازی‌ها، تمرین‌ها و فعالیت‌هایی پژوهش‌محور ارائه داده‌ایم. امید داریم این مطالب در توسعه‌ی سواد خواندن مؤثر باشند.

روباه و مگس‌ها

روباه که شکمی از عزا درآورده بود، به دنبال محلی برای استراحت می‌گشت. از خندقی که شکارش را برای محفوظ ماندن از آزار و اذیت دیگران به آنجا برده بود، بیرون آمد و به طرف درختانی که سایه‌سار خوبی درست کرده بودند، حرکت کرد. چند قدمی راه نرفته بود که گلوله‌ای که معلوم نبود از کدام طرف شلیک شده است، او را زخمی کرد. روباه زخمی روی زمین گلی افتاد. اصلاً توان تکان خوردن نداشت. دور و برش را تعداد فراوانی مگس فرا گرفته بود. مگس‌ها، روی زخم روباه

راحت را بگیری و بروی. بگذار آن‌ها کارشان را بکنند.»

سه پرسش

۱. چرا روباه زخمی شد؟
(الف) از روی صخره افتاد.
(ب) داخل خندق گیر کرد.
(پ) گلوله‌ای به او اصابت کرد.

۲. حیله‌گرترین حیوان جنگل، طعمه‌ی چه موجوداتی شد؟

- (الف) خارپشت‌ها
(ب) مگس‌ها
(پ) مارها

۳. چرا روباه اجازه نداد خارپشت مگس‌های روی زخم او را بپراند؟

- (الف) با خارپشت قهر بود.
(ب) نمی‌خواست به مگس‌ها بربخورد.
(پ) می‌دانست مگس‌های گرسنه و تشنه‌تر دیگری در راه‌اند.

فکر کنید، پاسخ دهید

۱. فکر می‌کنید اصطلاح «شکم از عزا درآوردن» چگونه وارد فرهنگ گفتاری مردم ایران شده است؟ در این مورد یکی از سه فعالیت زیر را انجام دهید:

□ از پدر بزرگ، مادر بزرگ و افرادی از فامیل که سنشان بالای ۶۰ سال است، بخواهید در مورد این اصطلاح، هر چه می‌دانند برای شما تعریف کنند.

□ به کتاب امثال و حکم مرحوم دهخدا مراجعه کنید. این اصطلاح را در آن جست‌وجو کنید و بگویید چگونه این عبارت، به ضرب‌المثل تبدیل شده است؟

□ در کتاب دو جلدی «فوت کوزه‌گری»، که کاری پژوهشی از شاعر معاصر کودک و نوجوان **مصطفی رحماندوست** و همکارانش است و توسط انتشارات مدرسه به چاپ رسیده است، داستان مربوط به پیدایش ضرب‌المثل «شکم از عزا درآوردن» را پیدا کنید و برای هم‌کلاسی‌های خود بخوانید.

۲. در مورد تفاوت «خندق» و «گودال» تحقیق کنید. آیا در مورد خندق داستان یا داستان‌های تاریخی خاصی را سراغ دارید؟ یکی از آن‌ها را بنویسید و به کلاس بیاورید.

۳. در داستان، از خون خوار بودن مگس‌ها سخن می‌رود. با مراجعه به کتاب‌های علمی موجود در کتاب‌خانه‌ی مدرسه، در مورد درستی یا نادرستی این موضوع تحقیق کنید و نتایج پژوهش خود را در یک متن ده سطر (۱۴۰ کلمه‌ای) بنویسید.

۴. در این داستان، روباه از وضع نامناسب خود به درگاه خداوند شکایت می‌کند و از این که نمی‌تواند با دم و دست مگس‌ها را دور کند، ناراحت است. خارپشت برای کمک به او اعلام آمادگی می‌کند، ولی روباه قبول نمی‌کند.

فکر می‌کنید شکایت و درخواست روباه از درگاه خداوند تا چه اندازه از عمق دل بوده است؟ اگر شما در موقعیت سختی گرفتار شوید و از درگاه خداوند کمک بخواهید، خداوند کمک خود را چگونه و در چه

شکل‌هایی می‌تواند نشان دهد؟ آیا خارپشت داستان، وسیله‌ای برای نجات روباه نبود؟

۵. در بخش «فکر کنید، پاسخ دهید» داستان روباه بی‌دم، تمرین‌های متعددی را در مورد روباه و آثار فراوانی که در مورد این جانور چاپ شده است، ارائه دادیم. در این جا، به تعداد دیگری از آن‌ها اشاره می‌کنیم. تا آن جا که می‌توانید (حداقل دو مورد) از این کتاب‌ها را پیدا کنید و به پرسش‌هایی که در مورد هر یک پرسیده‌ایم، پاسخ دهید.

□ **آنتوان دوسنت اگروپری**، خلبان فرانسوی که هواپیمایش در جنگ دوم جهانی سقوط کرد، به زبان فرانسوی، کتابی برای بچه‌ها نوشته است که «شازده کوچولو» نام دارد. این کتاب به زبان‌های گوناگون، از جمله فارسی ترجمه شده است. در مورد شازده کوچولو، دو تمرین از تمرین‌های زیر را انجام دهید:

○ یکی از ترجمه‌های شازده کوچولو را پیدا کنید و داستان را بخوانید.

○ با پرس‌وجو و پژوهش، نام سه مترجم فارسی این کتاب را پیدا کنید. (راهنمایی: تاکنون ۱۰ نفر از مترجمان ایرانی در طی سالیان متفاوت، این کتاب را به فارسی ترجمه کرده‌اند).

○ اگر می‌توانید، دو ترجمه‌ی متفاوت از این کتاب را به دست آورید و چهار صفحه‌ی اول دو کتاب را با هم مقایسه کنید. فکر می‌کنید کدام مترجم کتاب را بهتر ترجمه کرده است؟ شما که به متن فرانسوی کتاب دسترسی ندارید، از کجا می‌گویید که ترجمه‌ی مورد نظر شما بهتر است؟

○ شازده کوچولو، بخش مهمی دارد که اهلی کردن روباه نام گرفته است. تاکنون نویسندگان و شاعران زیادی از مفهومی که در این بخش از کتاب به کار رفته است، الهام گرفته‌اند. فکر می‌کنید نویسنده در این جا چه می‌خواهد بگوید و درصدد رساندن چه مفهومی به خوانندگان خود است؟

○ شازده کوچولو در پایان قرن بیستم، عنوان بهترین کتاب این قرن از دید فرانسوی‌ها را کسب کرد. فکر می‌کنید فرانسوی‌ها، به چه دلایلی این انتخاب را انجام دادند؟

□ انتشارات **قدیانی** در تهران، در مجموعه کتاب‌های قصه‌های شیرین جهان، کتابی چاپ کرده است که «روبه بازیگوش» نام دارد. این کتاب به روایت **شاگاهیراتا** و ترجمه‌ی **بیژن نامجو** است. آن را بخوانید و بگویید چرا ناشر اسم این مجموعه از کتاب‌های خود را «قصه‌های شیرین جهان» گذاشته است؟

□ «روبه سفیدی که عاشق موسیقی بود»، مجموعه شعری است که توسط **سارا محمدی اردهالی** سروده شده است. این مجموعه شعر در سال ۱۳۸۷ توسط انتشارات **آهنگ دیگر** در تهران به چاپ رسیده است. اگر به این کتاب دسترسی پیدا کردید، به پرسش‌های زیر پاسخ دهید:

○ در کجای کتاب، از روبه سفید حرف زده می‌شود؟

○ فکر می‌کنید چرا شاعر، اسم کتابش را این‌گونه انتخاب کرده است؟

برای فعالیت بیشتر

۱. آیا به بازی‌های رایانه‌ای علاقه‌مندید؟ با یک بازی درباره‌ی روباه

چطورید؟ **روباہ زیرک دو بعدی**، یک بازی رایانه‌ای کراش ایرانی است که با الهام از فرهنگ و آداب و رسوم کشورمان طراحی شده است. (سی‌دی این بازی را می‌توانید از فروشگاه‌های نرم‌افزار تهیه کنید).

۲. آیا دوست دارید به جای خواندن کتاب، به کتاب گوش بدهید؟ بله، در مورد کتاب‌های گویا حرف می‌زنیم. اگر به سایت ایران صدا (www.iranseda.ir) بروید، با تعداد فراوانی کتاب گویا مواجه خواهید شد. در آن‌جا، آقا روباه هم حاضر و آماده، با چندین و چند داستان در خدمت شماست، از جمله: «روباہ و خرس»، «شیر و دو روباه» و «روباہ و لک‌لک». البته اگر خواستید کتاب‌ها را اینترنتی تهیه کنید، کارت شارژ کتاب‌های گویا را باید از این نشانی بگیرید: www.ketabgooya.org

کاری است؟»

بعد با خود گفت: «باشد، من هم از این پس، هر جا بره‌ای، بزى و الاغى گيرم افتاد، آن را خواهم خورد. تنها خودش را که نه، هم خودش را، هم مادرش را و هم پدرش را.»

سه پرسش

۱. چرا گرگ به این نتیجه رسید که از خوردن حیوانات دیگر دست بردارد؟

- الف) به خاطر این که همه از او می‌ترسیدند و روی برمی‌گرداندند.
- ب) به سبب این که از هر بره‌ای در این عالم، نفرت داشت.
- پ) به دلیل ترس از چوپان‌ها.

۲. گرگ، وقتی با خود تصمیم گرفت دیگر هیچ جان‌داری را نخورد، یکدفعه چشمش به چه افتاد؟

- الف) به چوپان‌ها که در حال کباب کردن گوشت بره بودند.
- ب) به چوپان‌ها که در حال شکار گرگ دیگری بودند.
- پ) به بره‌ها که در دشت گم شده بودند.

۳. در پایان داستان، گرگ به چه نتیجه‌ای رسید؟
الف) دیگر هیچ جان‌داری را نخورد.
ب) همه‌ی چوپان‌ها را دشمن خود بیندازد.
پ) هم بره و هم پدر و مادرش را بخورد.

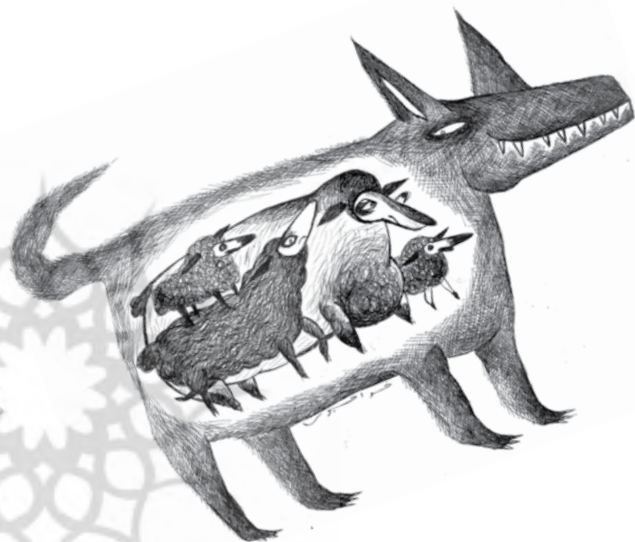
فکر کنید، پاسخ دهید

۱. تا چه اندازه با مفهوم ضرب‌المثل «توبه‌ی گرگ مرگ است» آشنا هستید؟ فکر می‌کنید این ضرب‌المثل چگونه به وجود آمده است؟ به نظر شما نتیجه‌ی بیان شده از طریق داستان گرگ و چوپان‌ها تا چه میزان با این ضرب‌المثل هم‌خوانی دارد؟

۲. طبق روالی که در بخش «فکر کنید، پاسخ دهید» چند داستان گذشته پیش گرفته‌ایم، مجموعه تمریناتی را ارائه می‌دهیم که ضمن ارتباط با مفهوم کتاب و کتاب‌خوانی، به طور مستقیم با داستان‌هایی درباره‌ی گرگ‌ها نیز مربوط است. این تمرین‌ها را بخوانید و با به دست آوردن اصل کتاب‌ها از کتاب‌خانه‌ی مدرسه یا نزدیک‌ترین کتاب‌خانه‌ی عمومی به منزلتان، لاقلاً به پرسش‌ها و فعالیت‌های یکی از آن‌ها پاسخ دهید.

□ «شورش خرگوش‌ها»، نوشته‌ی **آریل دورفمان**، نویسنده، شاعر و نمایش‌نامه‌نویس معروف آمریکای لاتین است که خانم **امیلی امرایی** آن را ترجمه و نشر افق منتشر کرده است. داستان این کتاب، درباره‌ی گرگ شاه، دشمن خرگوش‌های دم‌پنبه‌ای است که اسم خرگوش‌ها را از همه‌ی کتاب‌ها خط می‌زند. او از میمون عکاس می‌خواهد تندتند از او عکس بگیرد تا عکس‌های گرگ شاه، سراسر جنگل و در و دیوار خانه‌ها را ببوشاند. ولی آیا به این راحتی‌ها می‌شود خرگوش‌های دم‌پنبه‌ای را از صفحه‌ی روزگار پاک کرد؟

- این داستان را تا آخر بخوانید و پنج جمله‌ی اصلی آن را استخراج کنید
- به نظر شما چرا مؤلف کتاب از اصطلاح دم‌پنبه‌ای برای معرفی

گرگ و چوپان‌ها

آیا گرگ خوب هم پیدا می‌شود؟ اگر در زندگی واقعی پیدا نشود، البته که در داستان‌ها یافته می‌شود. روزی از روزها، یکی از گرگ‌های خوب روزگار، شروع به شماتت خود کرد: «همه مرا به چشم دشمن می‌شناسند. روستایی‌ها، چوپان‌ها، شکارچیان و سگ‌ها، همه و همه فقط برای کشتن من دور هم جمع می‌شوند و نقشه می‌کشند. نمی‌دانم چرا آن‌ها هر جا که گرگی می‌بینند، فقط به طرفش هجوم می‌آورند. حتی اگر بچه‌ای گریه کند، برای ترساندن او می‌گویند: «گر گریه کنی، گرگ می‌آید تو را می‌خورد». همه‌ی این بلاها به خاطر این سرم می‌آید که همه‌اش دنبال خوردن الاغی احمق، بره‌ای بی‌مقدار و بزى لاغر و مردنی هستم. از این به بعد، با خود عهد می‌کنم، حتی محض نمونه، یک جان‌دار را هم نخورم.»

گرگ که غرق افکارش بود و هنوز با خود حرف می‌زد، چند قدم آن طرف‌تر، چند چوپان را دید که آتشی برافروخته و دور آن نشسته بودند. آن‌ها در حال خوردن کباب بره‌ای بودند که از قرار، چند دقیقه پیش سرش بریده شده بود. به همین دلیل، دوباره به فکر فرو رفت: «ای دل غافل! مرا ببین، به خاطر خوردن بره‌ای بی‌مقدار به خودم نهیب می‌زنم، آن وقت این آقایان راحت نشسته‌اند و دارند کباب بره می‌خورند. تازه، حتماً برای سگ‌های خودشان هم سهمی کنار گذاشته‌اند. این دیگر چه

خرگوش‌ها استفاده کرده است؟

● در مقدمه‌ی کتاب نوشته شده است که شورش خرگوش‌ها با رعایت حق کیبی رایت توسط ناشر ایرانی، به فارسی برگردانده شده است. در مورد «حق کیبی رایت» تحقیق کنید و نتیجه‌ی پرس‌وجوی خودتان در این زمینه را در ۱۰ خط به آموزگارتان ارائه دهید.

□ «شیلا، گرگ پاکیزه»، نوشته‌ی **سمانه جعفر بیگلو** است که **محمدعلی سپهر افغان** آن را تصویرگری کرده است. این کتاب هشت صفحه‌ای را انتشارات **جهان اندیشه** چاپ کرده است.

کتاب را بخوانید و بگویید چرا شیلا، گرگ پاکیزه‌ای است؟

□ «یک گرگ، دشمن یک گرگ دیگر»، کتابی است که در سال ۱۳۸۴، انجمن فرهنگی ناشران کتاب کودک و نوجوان، آن را در زمره‌ی کتاب‌های مناسب نخستین جشنواره‌ی این انجمن معرفی کرد. دو تا گرگ، سر یک تکه زمین با یکدیگر جنگ و دعوا دارند. مشکل آن‌ها چگونه حل می‌شود؟ در این کتاب، شما کودکان می‌آموزید که هر ماجرای ستیزه‌جویانه، در کنار راه‌حل‌های خوشونت‌آمیز، حتماً یک راه‌حل صلح‌آمیز توأم با گفت‌وگو نیز دارد.

در پایان این کتاب، چند پرسش مطرح شده است. کتاب را به دست آورید و پس از مطالعه‌ی کامل آن، پرسش‌ها را بخوانید و در مورد زندگی بدون درگیری دو گرگ داستان، راه‌حل‌های مثبت و سازنده‌ی خودتان را ارائه دهید.

برای فعالیت بیشتر

● اگر اهل مطالعه‌ی کتاب‌های عمیق‌تر هستید، دو رمان نوجوانانه‌ی زیر را بخوانید و لذت ببرید:

✓ «گرگ‌ها از برف نمی‌ترسند»، نوشته‌ی **محمدرضا بایرامی**، انتشارات **قدیانی**: ایده‌ی این داستان، بعد از زلزله‌ی سال ۱۳۷۵ اردبیل در ذهن نویسنده نقش بسته و او آن را بر مبنای یک حادثه و جغرافیای واقعی نگارش کرده است.

✓ «سنگ اندازان غار کبود»، نوشته‌ی **داوود غفارزادگان**، انتشارات **سوره‌ی مهر**: این کتاب تاکنون جوایز متعددی را از جشنواره‌ی داخلی کسب کرده است. نویسنده‌ی آن هم چون محمدرضا بایرامی، اردبیلی است و گرگ و زمستان در جای جای داستان حضوری پر رنگ دارد. در قسمتی از کتاب می‌خوانید: «عکس پاتر را کشید که در آسمان قیچی می‌زد. بعد سر گرگی را کشید که دهن باز کرده و زبانش آویزان بود. برای گرگ دو دندان تیز گذاشت و چشمش را بزرگ کشید. از چشم گرگ به بیرون نگاه کرد و همه‌جا را یخ زده دید ...»

● آیا دوست دارید کتابی را به جای آن که بخوانید، بشنوید؟ «گرگ بدجنس و روباه افسون‌گر» از این دست کتاب‌هاست. برای آن که اطلاعات بیشتری درباره‌ی این کتاب به دست آورید، به این نشانی مراجعه کنید:

<http://iransed.com/FullAudioBook/?g=425527>

● **آقای قاسم صنوعی** از مترجمان خوب کشورمان است. حیفمان آمد در آخرین قسمت تمرینات این داستان، یک کتاب خوب را که او از زبان فرانسوی ترجمه کرده است، معرفی نکنیم. **ماجراهای گرگ شرور**، نوشته‌ی **ژان موزی** است و **نشر گل آذین**، با تصویرگری خانم نسرین صدقیان، آن را با ۲۰ داستان منتشر کرده است. کتاب را بخوانید و در حین خواندن، به چگونگی زیبا نوشتن آقای صنوعی توجه کنید.

کلمه‌ها و ترکیباتی که برای نخستین بار در این داستان با آن‌ها آشنا شدی

کلمه (و یا ترکیب)	معانی آن

در مورد معنای هر کلمه، لااقل یکی از فعالیت‌های زیر را انجام بده.

- با دوستان خود گفت‌وگو کن.
- با پدر و مادر بحث کن.
- درستی آن را با آموزگار کنترل کن.
- با مراجعه به لغت‌نامه، فرهنگ‌نامه و یا دایره‌المعارف، اطلاعات بیشتری به دست آور.

شخصیت‌های اصلی و فرعی داستان

حوادث و رویدادها

مکان

زمان